

УДК 177.2:32.019.51

DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i28.943>**С. В. Сторожук**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7947-6268>*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії та міжнародної комунікації
Національного університету біоресурсів і природокористування України***І. М. Гоян**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2548-0488>,*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціальної психології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника***І. С. Матвієнко**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0606-0544>*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

РИТОРИКА СОФІСТІВ АБО «СТАРІ» МЕТОДИ ВИРІШЕННЯ «НОВИХ» СВИТОГЛЯДНИХ ПРОТИСТОЯНЬ

Постановка проблеми. В сучасному українському суспільстві останніми роками пошвидко дискусії навколо Стамбульської конвенції. Попри те, що ця угода цілком відповідає загальній меті та завданням Ради Європи та Програмі розвитку ООН, українці та багато інших народів з великою засторогою сприймають цей документ, тим самим спонукаючи парламент відмовитися від його ратифікації. Певним чином це зумовлено активною позицією прихильників традиційних цінностей та традиційної моделі суспільної взаємодії. Зазвичай саме вони стають активними супротивниками тих громадянських ініціатив, котрі прямо чи опосередковано торкаються поняття гендер, котре незмінно асоціюється у них з «третьою статтю» та просуванням ЛГБТ-ідеології. З огляду на це серед прихильників традиційних цінностей чимало активних жінок, які, використовуючи здобутки феміністичного руху, дуже різко критикують останній за дискримінацію чоловіків та підрив християнських цінностей.

Не менше занепокоєння ратифікація Стамбульської конвенції викликає й у середовищі жінок, що потерпають від дискримінації чи домашнього насильства. За традицією в Україні подібні речі не варто виносити на широкий загал, тим самим ганьбити себе і своє оточення. Особливо гостро сприймається проблема домашнього насильства, котре подекуди розглядається як «нормальна» міжособистісна взаємодія. Навіть більше, в українському середовищі, як свідчать сучасні ЗМІ, існує думка, що жертви домашнього насильства самі провокують своїх кривдників, а тому не потребують ані співчуття, ані захисту, в тому числі й за-

кріпленого законодавчо. Цікаво, що патріархальна риторика домінування живиться виключно закріпленими на рівні буденного життя стереотипами, котрі наразі постають головною причиною збереження в Україні гендерної дискримінації.

Попри чималий спротив суспільства, глобалізація та розширення міжкультурної комунікації з представниками західноєвропейського світу сприяє зростанню цікавості активної, зазвичай міської частини української інтелігенції до гендерної тематики. Саме завдяки їй відбувається знайомство українського суспільства з основами гендерної теорії, економічними та соціальними перевагами гендерного паритету тощо. Чимало уваги приділяють українські феміністки законодавчому закріпленню принципу рівних можливостей та реалізації різноманітних соціальних програм захисту для потерпілих від насильства чи інших форм дискримінації. Така робота є важливою передумовою для послаблення загальної суспільної напруги навколо гендерної тематики, котра, між тим, продовжує залишатися «червоною ганчіркою» для прихильників традиційних християнських цінностей.

Поборники двох полярних позицій щодо гендерного питання рівночасно відстоюють своє «правильне» бачення образу сталого розвитку суспільства, а тому знівелювати їхнє протистояння, а з ним і поляризацію суспільства, видається вкрай важливим завданням. Утім його реалізація вимагає докорінної трансформації пріоритетів риторики, котра в умовах жорсткої поляризації суспільства має бути орієнтована на переконання, а не спростування аргументів супротивника,

а з ним і безроздільне панування. Як не дивно, та подібні ідеї зовсім не нові – вперше вони були висловлені софістами, риторика яких наразі може стати ефективним інструментом досягнення соціального консенсусу не тільки щодо гендерного питання, а й багатьох інших соціальних конфліктів сьогодення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Риторика та філософія софістів вже неодноразово привертала увагу українських та зарубіжних дослідників. У цьому контексті доречно згадати роботи О. Гілярова [2], Е. Дюпрееля [12], О. Лосєва [3], В. Осіпової [5], І. Рассохи [9], С. Яценко [11] та багатьох інших дослідників, які доклали чимало зусиль для відтворення основних філософських постулатів софістів та з різних позицій розкрили місце софістів в античному світі. Роботи такого рівня є важливим джерелом вивчення філософії та риторики софістів, утім здебільшого вони не окреслюють її світоглядні перспективи та практичне значення. Одним з небагатьох винятків у цьому контексті може бути робота С. Джарратт «Перечитуючи софістів» [14], котра стала першою спробою переосмислення інтелектуального потенціалу риторики софістів та демонстрації її етичних наслідків. Утім, ця праця не отримала значного резонансу в українському інтелектуальному середовищі, де наразі все ще наявне дещо тенденційне ставлення до софістів, котре, на наш погляд, потребує глибокого критичного аналізу.

З огляду на зроблені зауваження **метою** нашого дослідження є висвітлення своєрідності риторики софістів та виявлення її методологічного потенціалу у вирішенні засадничих соціальних проблем сучасності.

Виклад основного матеріалу. В історії філософії та історії світової культури ім'я «софісти» закріпилося за цілком конкретною групою осіб – «старшими» софістами, тобто Протагором, Горгієм, Гіппієм, Продіком, Антіфонтом та іншими, й менш відомими їхніми послідовниками – «молодшими» софістами, серед яких можна згадати Алкідама, Критія, Лікофронта та інших. Їхня діяльність протікала у Стародавній Греції, переважно в Афінах класичної доби, тобто у V–IV ст. до н. е. Це, як відомо, була доба найвищого розквіту не тільки Афін, які в V ст. до н. е. стали центром світової торгівлі, а й усєї давньогрецької культури. Котра в цей час була визначена діяльністю таких визначних постатей, як Перикл, Фукидід, Ксенофонт, Сократ, Платон, Евріпід, Арістофан та інші.

Попри те, що завдячуючи Платонові та Аристотелеві, софісти отримали дещо тенденційну оцінку своєї діяльності, все ж не варто ігнорувати того, що їхня поява стала закономірною відповіддю та ті світоглядні та соціокультурні трансформації, котрі відбувалися у Стародавній Греції.

В цьому контексті насамперед необхідно згадати перемогу у греко-перських війнах, наслідком якої стала політична, економічна та культурна гегемонія Афін. Саме завдяки цьому народжене архаїкою політичне рівноправ'я в Афінах та союзних полісах перетворюється на завершену систему демократії. Безпосередня участь усіх вільних громадян античного полісу в обговоренні головних суспільно-політичних проблем зумовлювала потребу в докорінно новій системі освіти. В нових суспільно-політичних та економічних умовах особиста підприємливість у єдності з умінням переконувати своїх співгромадян стали запорукою особистого добробуту.

Зміни, що відбулися у грецькій культурі, найкраще відображені софістами – вони першими продемонстрували, що знання можуть бути товаром, торгуючи яким, можна отримати чималі статки. Звісно, така новація зумовила різноманітні упередження і навіть зневагу софістів, діяльність яких багато мислителів (насамперед Сократ, Платон і Аристотель) прирівнювали до діяльності людей ручної праці. Давньогрецька аристократія класичної доби, тобто часу утвердження в Елладі класичного рабства, вкрай негативно ставилася до ручної праці, навіть попри безмежне захоплення продуктами [9, с. 29–30]. Утім, численні застороги авторитетних тогочасних мислителів, і насамперед Сократа, як засвідчує діалог Платона «Протагор» [7], не знецінювала популярності софістів серед тогочасної молоді. З великим ентузіазмом і захопленням вони сприймали науку софістів, вважаючи їх великими мудрецами та майстрами красномовства [7].

На відміну від давньогрецької молоді, котра, як свідчить згаданий нами діалог Платона, не завжди розуміла світоглядних наслідків риторики софістів, Сократ більш зважено і навіть з упередженням сприймав їхню науку. Утім, його позиція була цілком виправданою з огляду на те, що софісти, перетворивши знання на товар, заклали підвалини для докорінної видозміни всієї освітньо-виховної системи Стародавньої Греції. Тут, як відомо, статус вчителя був дуже низьким. Першими вчителями дітей зазвичай ставали пристарілі раби, що були не придатні для виконання важкої фізичної праці. До семи років вони опікувалися дітьми, супроводжували їх у школу і на громадські заходи, водночас надаючи їм елементарні знання про світ. Після цього дітей віддавали до школи, де вони вивчали граматику, арифметику, основи геометрії, музику, співи, давньогрецьку літературу, зокрема твори Гомера, та, звісно, гімнастику.

Школа була важливим освітнім закладом, на томість вихованням «грецького духу» у тогочасної молоді займалися наставники, в тому числі у гімнасіях. Поряд з фізичною підготовкою ці

заклади були орієнтовані на емоційно-фізичне спілкування між чоловіками, а відтак і підготовку молодих людей до життя у тогочасному полісі. Останній був своєрідним «чоловічим клубом», жити в якому навчали наставники. Вони забезпечували моральне виховання свого підопічного, нерідко вступаючи з ним у інтимні стосунки. Це, як стверджує А.І. Марру, формувало неймовірно теплі почуття між старшим наставником і юним підопічним, спонукаючи обох до саморозвитку. Наставник прагнув подобатися своєму підопічному та бути його гідним поводитирем у чоловічє життя. Це своєю чергою «народжує у молодшого почуття захоплення: старший постає героєм, ідеалом до наслідування, до якого прагне піднятися юнак» [4, с. 55].

Започаткована ще давньогрецькою архаїкою нерівність між наставником та підопічним, істотно знівельовалася під впливом активної просвітницької діяльності софістів. Проголосивши знання товаром, рівнозначним всім іншим товарам, вони тим самим висунули на перший план в освіті спілкування між двома рівноправними та взаємно шанованими особистостями. Тобто кожен учасник освітнього процесу вільно і без примусу вступав у договірні відносини, завдяки чому освітній процес став нагадувати акт купівлі-продажу, що незмінно постає результатом вільного вибору його учасників. Покупець самостійно обирає чи потрібен їй той чи інший товар, чи готова вона заплатити за нього, так само як і продавець самовільно визначає, чи хоче він продавати свій товар тому чи іншому покупцю. За таких відносин, освітньо-виховний процес втрачав архаїчне морально-етичне забарвлення, тим самим набуваючи виключно інструментального значення.

Зміна орієнтації освітньо-виховного процесу в Стародавній Греції потребувала радикального переосмислення притаманного тогочасній натурфілософії космоцентризму з притаманною йому орієнтацією на гармонію природних і соціальних процесів. Вона зобов'язувала людину постійно відтворювати у соціальному та особистому житті космічні закони заради забезпечення від хаосу, тим самим виправдовуючи педагогіку наслідування. Літні наставники власним прикладом навчали молодих юнаків зберігати визначені природою соціальні закони, зберігаючи тим самим соціальний порядок. Цікаво, але цілком відповідну архаїці орієнтацію мають і сучасні прихильники традиційних цінностей: вони спрямовують освітньо-виховну систему на відтворення історично сформованих норм, цінностей та соціальних стандартів, вважаючи, що їхнє руйнування є серйозною загрозою для нормального суспільного розвитку.

Розвиток наукового знання (історії, медицини, астрономії, географії тощо), суспільно-політичні та економічні трансформації епохи Перікла

яскраво продемонстрували суспільну неспроможність людей, що у своїй діяльності орієнтуються на оракула та звичай, тим самим породивши потребу в освітньо-виховній системі, котра звільнить людину від підпорядкування зовнішній необхідності та авторитету. Реагуючи на суспільно-політичні запити своєї доби, софісти поставили в центр уваги власної риторики проблему співвідношення природних законів («фюзіс») і законів, встановлених людьми («номос»). У вирішенні цього питання надзвичайно показовими видаються зауваження Антіфонта, який стверджує, що «приписи законів довільні (штучні), (веління ж) природи необхідні. І приписи законів суть результат угоди (договору людей), а не виникли самі собою (як породження природи), веління ж природи суть самопороджені (вроджені початки), а не продукт угоди (людей між собою)...» [1, с. 320]. Саме тому, як розвиває далі свою риторику мислитель, людей, що «походять від знатних батьків, ми поважаємо і шануємо, тих же, які не з знатного дому, ми не поважаємо і не шануємо. В цьому ми чинимо один щодо одного як варвари, бо за природою ми всі у всіх відношеннях рівні – притому і варвари, і елліни» [1, с. 320].

Загальну риторику Антіфонта поділяє і Фразімах, який, як свідчить Платон, вважав, що суспільні закони (номос) не варто розглядати як вільну угоду між рівними людьми, бо ж, як відомо, «кожна влада встановлює закони для своєї вигоди: демократія – демократичні, тиранія – тиранічні, й так само інші. А встановивши їх, оголошує підлеглим, що вони, ті закони, справедливі. Це вигідно для властей, а того, хто порушує їх, вони карають як такого, що поводиться протизаконно й несправедливо <...> у всіх державах справедливим вважають те, що вигідне для існуючої влади. А оскільки влада має силу, то й виходить, коли правильно міркувати, що справедливе – всюди одне й те ж: те, що вигідне для сильнішого» [6]. Натовп же, як доводить Протагор, сприймає і звеличує подібні закони тільки тому, що він нічого не тямить у політичних справах, а тому що йому влада нав'яже, те він і підтримує [7].

Довільний характер суспільних законів, на думку софістів, яскраво засвідчує той факт, що у різних народів одне й те ж саме може бути або справедливим і прекрасним, або несправедливим і потворним. Так, приміром, «перси вважають прекрасним прикрашатися чоловікам за зразком жінок і сходитися з дочкою, матір'ю і сестрою; греки ж вважають це потворним і протизаконним. Лідійці вважають справедливим платити сріблом за збездечену дівчину і одружуватися з нею; у греків ж ніхто не захотів би одружитися. І єгиптяни не одне і те ж вважають прекрасним, тому що тут прекрасно ткати і робити шерсть жінкам, там же – чоловікам, а жінкам те, що тут чоловікам. Глину

місити руками, а хліб ногами у них прекрасно, а у нас навпаки» [Цит.: 3, с. 16].

Зважаючи на очевидну відносність існуючих соціальних порядків, ідеалів та норм, софісти доходять висновку, що здебільшого про одні й ті ж самі речі можуть мати полярну оцінку з огляду на те, що єдиною мірою всіх речей є кожна конкретна людина. Загалом поділяє цю думку і Протагор, між тим уточнюючи: «я зовсім не заперечую мудрість або мудрого чоловіка. Просто мудрецем я називаю того, хто те, що комусь здається злом, так перетворює, щоб воно здавалося і було для того добром. І не вишукуй помилки в моїх думках, а постарайся ясніше осягнути сенс моїх слів. А зроби це так: згадай, як раніше ви міркували, що хворому їжа здається і буває для нього гіркою, а здоровому видається і для нього є прямо протилежне. І жодного з них не слід робити більш мудрим, бо це неможливо. І засуджувати їх не можна, що, мовляв, хворий – неук, раз він стверджує таке, а здоровий – мудрий, раз стверджує зворотне. Просто треба змінити гірше на краще, бо одне з них – краще. Те ж стосується і виховання: з гіршого стану треба приводити людину в кращий. Але лікар виробляє ці зміни за допомогою ліків, а софіст – за допомогою міркувань» [8].

Відносність в оцінці подій, явищ та речей, на думку Протагора, зумовлена тим, що «ніщо не може існувати саме по собі, бо все розмаїття речей виникає від взаємного спілкування і руху». «З усього ніщо не є саме по собі, але все завжди виникає у зв'язку з чимось». Інакше кажучи, сутність будь-якого предмета, явища чи події формується у процесі взаємодії з іншими предметами, явищами та подіями, натомість сутність людини – у процесі взаємодії з іншими людьми. Одні зв'язки видаються людині корисними і сприятливими, інші – шкідливими або ж руйнівними, навіть попри те, що всі вони, як було показано вище, мають довільний, а певною мірою навіть договірний характер. З огляду на це Протагор порівнює мудреців з лікарями, «там де справа стосується тіла, і з хліборобами – там, де рослин <...> ці останні створюють для рослин (лікуючи їх), коли якісь з них хворіють, замість поганих відчуттів хороші, здорові й в той же час істинні, так само і мудрі та добрі оратори роблять так, щоб не погане, а гідне уявлялося громадянам справедливим: адже, що у кожному місті вважають справедливим і прекрасним, то для нього (таким) і є...» [8].

Намічені Протагором ідеї отримали своє завершене оформлення у риторичі Горгія, який прямо стверджував про те, що «одну і ту ж річ можна в один і той же час і вихвалити і засуджувати» [3, с. 37]. Звісно, це зовсім не означає, що Горгій допускав можливість свавільного і безконтрольного використання риторичі та, відповідно, сили слова для нанесення шкоди людині та суспільству.

Навпаки, він неодноразово закликав своїх співвітчизників навчитися «розуміти минуле, орієнтуватися в сьогоденні і передбачати майбутнє», аби не стати жертвою обману та маріонеткою в руках негідників [9, с. 44]. Звісно, це зовсім не означає, що в софістів, так само як і багатьох інших давньогрецьких філософів-мудреців (згадаємо хоча б Діонісія, учня Платона), не було недбайливих учнів, які використовували набуті знання для власного зиску навіть тоді, коли він був несумісним з суспільним добробутом. Утім, подібні дії є справою особистої відповідальності кожного, хто, володіючи мистецтвом слова, скористався ним на шкоду іншим.

Очевидно, що здатність слова перетворюватися на засіб «добровільного» поневолення людей, не знецінює загальних здобутків риторичі софістів, в тому числі й для вирішення засадничих проблем сьогодення. В цьому контексті привертають увагу твердження софістів про довільний характер суспільних звичаїв та норм, що були винайдені та утверджені не стільки для забезпечення суспільної справедливості, як у угоду владі. Це ж своєю чергою дає нам підстави стверджувати, що дискусія між прихильниками традиційних цінностей та поборниками гендерної рівності постає нічим іншим, як формою маніпуляції суспільною свідомістю конкуруючими політичними елітами чи провладними групами, що борються не тільки і не стільки за суспільне благо, скільки за власний зиск. Відповідно, суспільство, якщо воно не бажає бути ошуканим, а прагне до встановлення максимально справедливих законів, має долучитися до цієї суперечки та визначити оптимальні для себе перспективи розвитку. Заради цього, як доводили софісти, люди мають усвідомити, що одні й ті ж самі речі можуть бути одночасно і корисними, і шкідливими залежно від ставлення до них. Аби помітити це, людина має спробувати відшукати не тільки позитивні, а й слабкі чи негативні сторони у своєму баченні певної ситуації. Власне кажучи, йдеться про те, що прихильники традиційних цінностей, так само як і гендерної рівності, мають самостійно віднайти негативні моменти своєї позиції та проголосити їх. Це відкриє для кожного з них можливість переглянути своє ставлення до світу, дистанціюватися від погляду на погане, перевіривши його у позитивну площину. Завдяки усвідомленню слабких сторін своєї власної позиції та сильних – протилежної, одвічні опоненти підготуються до діалогу та сформулюють компромісну позицію, котра, як мінімум в певний історичний період, зможе об'єднувати широкі суспільні маси, тим самим нівелюючи руйнівний для суспільства антагонізм.

Висновки. Упереджене ставлення до діяльності софістів, що сформувалося під впливом філософії Платона та Аристотеля, не дало можливості

історикам філософії належно оцінити світоглядний та соціокультурний потенціал їхньої риторики, що стало причиною повторного відкриття усіх розвинених ними ідей. В цьому контексті доречно згадати ідею природної рівності людей, довільного, а відтак і договірного характеру суспільних законів та звичаїв, які, попри всезагальну народну підтримку, здебільшого слугують на благо і для підтримки влади. Завдяки новаторському характеру своєї риторики, софісти стали ідеологами нового типу суспільних відносин, прообразом якого стала освітньо-виховна система, орієнтована на розвиток рефлексії та ораторського мистецтва. Завдяки останнім, як цілком аргументовано показали софісти, одні й ті ж самі речі ми можемо репрезентувати через різні зв'язки, тим самим засвідчуючи їхній відносний характер та залежність від позиції спостерігача. Така методологічна програма давала можливість знівелювати гострі світоглядні протистояння шляхом виявлення слабких і сильних сторін антагоністичних позицій і тим самим віднайти прийнятний для всіх компроміс.

Загальна зорієнтованість риторики софістів на вирішення засадничих соціальних конфліктів дає підстави вбачати у ній методологічну програму для подолання сучасного протистояння між прихильниками традиційних цінностей та поборниками гендерної рівності шляхом віднаходження слабких і сильних сторін своєї позиції. Завдяки такій рефлексії вони зможуть визначити не тільки необхідні й засадничі для себе цілі, а й стануть більш відкритими до діалогу та формування компромісної позиції, котра, як мінімум в певний історичний період, зможе об'єднувати широкі суспільні маси, тим самим нівелюючи руйнівний для суспільства антагонізм.

Література

1. Антология мировой философии в четырех томах. Т. 1. Философия древности и средневековья. Под ред. В. В. Соколова. Ч. 1. М.: Мысль, 1969. 361 с.
2. Гиляров А.Н. Источники о софистах. Платон как исторический свидетель. Москва : Либроком, 2011. 370 с.
3. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Софисты. Сократ. Платон. Москва: «АСТ»; Харьков : Фолио, 2000. 846 с.
4. Марру А.-И. История воспитания в античности (Греция)/Пер. с франц. А.И. Любжина. Москва : «Греко-латинский кабинет Ю.А. Шичалина. 1998. 425 с.
5. Осипова В.Г. О природе софистики. Ереван : Изд-во АН Армянской ССР, 1964. 136 с.
6. Платон. Держава. Київ, 2000. С. 5–41. URL: <http://litopys.org.ua/plato/plat01.htm> (дата доступу: 1.02.2021).
7. Платон. Протагор. URL: <https://classics.nsu.ru/bibliotheca/plato01/prota.htm> (дата доступу: 1.02.2021).
8. Платон. Теэтет. URL: <http://psylib.org.ua/books/plato01/22teate.htm> (дата доступу: 1.02.2021).
9. Рассоха И. Н. Апология софистов. Релятивизм как онтологическая система. Харьков : ХНАМГ. 422 с.
10. Сторожук С., Гоян І. Гендерна рівність у транзитивних суспільствах: проблеми і перспективи. *Науковий вісник НУБіП України. Серія: Гуманітарні студії*. 2018. с. 18–29.
11. Яценко С.С. Софістика. Київ: ТОВ «Сік Груп Україна», 2016, 208 с.
12. Dupr el, Eug ne. Les sophistes. Neuch tel, ditions du Griffon ; Bruxelles, Les ditions du Temple, 1948. 408 pp.
13. Fedyk O., Storozhuk S, Hoian I. Conceptual modern gender policy challenges. *Cherkasy university bulletin: philosophy*, 2019. №. 2. Pp. 15-23.
14. Jarratt Susan C. Rereading the Sophists: Classical Rhetoric Refigured. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1998. 184 p.

Анотація

Сторожук С. В., Гоян І. М., Матвієнко І. С. Риторика софістів або «старі» методи вирішення «нових» світоглядних протистоянь. – Стаття.

У статті показано, що упереджене ставлення до діяльності софістів, котре сформувалося під впливом філософії Платона та Аристотеля, не дало можливості дослідникам належно оцінити світоглядний та соціокультурний потенціал їхньої риторики, що стало причиною повторного відкриття усіх розвинених ними ідей. В цьому контексті доречно згадати ідею природної рівності людей, довільного, а відтак і договірного характеру суспільних законів та звичаїв, які, попри всезагальну народну підтримку, здебільшого слугують на благо і для підтримки влади. Завдяки новаторському характеру своєї риторики софісти стали ідеологами нового типу суспільних відносин, прообразом якого стала освітньо-виховна система, орієнтована на розвиток рефлексії та ораторського мистецтва. Завдяки останнім, як цілком аргументовано показали софісти, одні й ті ж самі речі ми можемо репрезентувати через різні зв'язки, тим самим засвідчуючи їхній відносний характер та залежність від позиції спостерігача. Така методологічна програма давала можливість знівелювати гострі світоглядні протистояння шляхом виявлення слабких і сильних сторін антагоністичних позицій і тим самим віднайти прийнятний для всіх компроміс.

Загальна зорієнтованість риторики софістів на вирішення засадничих соціальних конфліктів дає підстави вбачати у ній методологічну програму для подолання сучасного протистояння між прихильниками традиційних цінностей та поборниками гендерної рівності шляхом віднаходження слабких і сильних сторін своєї та протилежної позиції. Завдяки такій рефлексії одвічні опоненти зможуть визначити не тільки необхідні й засадничі для себе цілі, а й стануть більш відкритими до діалогу та формування компромісної позиції, котра, як мінімум в певний історичний період, зможе об'єднувати широкі суспільні маси, тим самим нівелюючи руйнівний для суспільства антагонізм.

Ключові слова: риторика, софісти, гендер, традиційні цінності, освітньо-виховна система.

Summary

Storozhuk S. V., Hoian I. M., Matviienko I. S. The rhetoric of the sophists or “the old methods” of handling new social confrontations. – Article.

The article shows that the biased attitude to the activity of the sophists which was shaped under the influence of philosophy of Plato and Aristotle didn't provide researchers with an opportunity to evaluate in a correct way both weltanschauung and socio-cultural potential of their rhetoric, that became the precondition to the second discovery of all the ideas developed by them. In this context, it's appropriate to mention the idea of natural equality of humans, discretionary and on that ground contractual character of social laws and customs, which although being universally supported by people, serve in majority of cases to the benefit of power. Thanks to innovative character of their rhetoric, the sophists became ideologists of the new type of social relations, which had its prototype in the education system directed to development of reflection and public speaking. Thanks to the later, as the sophists have clearly and logically demonstrated, same things

we can represent through different connections thus displaying their relative character and dependence on a perspective of an observer. That methodological program created an opportunity to mitigate acute confrontations of world-views by discerning weak and strong points of antagonistic positions and finding in this way a compromise which would be acceptable for all the parties.

General orientation of sophist's rhetoric towards resolution of basic social conflicts gives reasons to see in it a methodological program for overcoming of modern conflict between partisans of traditional values and admirers of gender equality through discernment of strong and weak sites of their own and opposing positions. Thanks to that reflection, eternal opponents can define not only goals that are necessary and basic for them, but also become more open for a dialogue and formation of compromise position, which, at least for a certain historical period, would be able to unite wide social masses while mitigating antagonisms which are destructive for society.

Key words: rhetoric, sophists, gender, traditional values, education system.